

MARTIN ŠRAJER / 2. 2. 2021

Panenství a kriminál

Slovy „trochu cynická komedie“ byl v dobovém tisku charakterizován režijní debut divadelního a filmového herce Václava Lohniského, který se dotýká ožehavé problematiky znásilnění. Toho se podle mínění občanů jednoho malého města měl dopustit všemi oblíbený drogist. Podobně jako v komedii *Svatba jako řemen*, natočené o dva roky dříve, ale vyšetřování závažného zločinu slouží především k satirizaci společenských poměrů a lidských mravů.

Autorem provokativního námětu byl čerstvý absolvent FAMU Rudolf Ráž. V rubrice Rarit a senzací časopisu *Mladý svět* jednoho dne natrefil na fotografii doplněnou o kriminální příběh z Francie. Šestnáctiletá dívka tam měla obvinít svého strýce ze znásilnění. Fotka z tehdy probíhajícího cyklistického závodu Tour de France ale doložila, že obviněný byl v inkriminovanou dobu mezi diváky. Ráž přemístil dějiště do fiktivního českého maloměsta Sedlolupy a ústřední dvojici doplnil o postavu učedníka.

Když Ráž scénář obhajoval na FAMU, jedním z členů komise byl František Daniel, tehdy děkan školy a zároveň šéf tvůrčí skupiny Šmída–Daniel. Zkušený scenárista a dramaturg dospěl k názoru, že si Rážova ročníková práce zaslouží zfilmování. Úkolu se nakonec pro nezáměr osvědčených tvůrců zhostil Lohniský, do té doby režisující pouze divadelní dramata nebo operu. Při své první filmové režii vsadil podobně jako na divadle především na herce.

Do role drogisty Soušky byl obsazen Vladimír Menšík. Jeho neteř „Lidušku“, která se strýce snaží neúspěšně svést, ztvárnila Lucie Žulová, známá ze Schormova filmu *Pět holek na krku*. Mladé děvče, zdánlivě jediné v celém městě, místní muže nenechává v klidu. Lačně po ní pokukují štamgasti v hospodě i Souškův asistent František.

Svou incestní (dy)chtivost neskrývá ani sám drogist. Byť film naznačuje, že na vině je dívčina krátká černá sukně a nové lodičky, které s chutí dává na odiv, nevhodného chování se dopouštějí zejména muži, v jejichž očích představuje pouhý objekt k

naplnění sexuálních fantazií.

Souška neteři slíbil, že ji v den jejích šestnáctých narozenin vezme na výlet do Prahy, kde tuto radostnou událost náležitě oslaví. Ten den právě nadešel a Souška se shodou okolností chystá odjet na otočku do hlavního města. Nejprve vzdoruje, ale nakonec dívčinu naléhání podlehne. Ačkoliv tvrdí, že se má v Praze zúčastnit schůze kvůli postu předsedy, ve skutečnosti jede navštívit svou milenkou. Lída, která mu během posezení v kavárně do zápisníku tajně vkládá vzkazy s textem „Já tě mám strašně ráda!“, si připadá odstrčená.

Souška chce za každou cenu zamezit tomu, aby nešťastná dívka někomu řekla o jeho záletu. Rozhodne se ji proto uplatit pozváním do pražské vinárny. V ní si tělo nezletilé slečny mlsně prohlízejí mnozí postarší muži. Souška jedná se stejnou nemravností, jakou lze vyčíst z jejich pohledů. Lídě lichotí, důvěrně se jí dotýká, flirtuje s ní. Přesto si dává pozor, aby nepřekročil zákonem stanovenou hranici, a s Lídou se nevyspí. Ta po návratu z Prahy, opilá a frustrovaná, svede na seně alespoň ostýchavého Františka.

Následujícího dne je dívčina roztrhaná sukně zbrkle interpretována jako důkaz znásilnění. Podezření okamžitě padá na Soušku. Lída policisty i lékaře marně přesvědčuje, že strýc je nevinen. Ti ale její popírání považují za projev pomatenosti, která je u znásilněných mladých dívek prý typická. Coby domnělá přeživší znásilnění je stereotypně zaškatulkována mezi psychicky labilní osoby a nespolehlivé svědky.

Vyšetření zločinu se ujímá odlidštěný policejní aparát, zpřítomněný dvojicí mužů, kterým v žádném záběru nevidíme do tváře. Jde jen o dvě velké, zlověstně temné figury, zastiňující svými mohutnými postavami většinu prostoru. Ve vystresované Lídě přirozeně vzbuzují strach a nejistotu. Namísto toho, aby jim sdělila, k čemu skutečně došlo, omdlévá.

Souška mezitím ztrácí pověst počestného občana. Sedlolupští navzdory absenci přímých důkazů poměrně záhy přestávají pochybovat o jeho vině. Nově s údajným násilníkem nechtějí mít nic společného, aby tím neuškodili své vlastní reputaci. Naopak zavětřili příležitost sesadit z piedestalu někoho úspěšného, komu teď podle slov místního příslušníka VB hrozí pět až osm let vězení.

Učitel sice ve svém plamenném proslovu v hostinci přesvědčuje místní, že na vině je také jejich egoismus a nedostatek společenské zodpovědnosti, ale štamgasti berou jeho slova jen jako zábavnou zvukovou kulisu.

Zatímco lid nehodlá přijmout svůj díl zodpovědnosti, orgány činné v trestním řízení u soudu dál demonstrují svou zarážející nekompetenci. Dle soudního znalce je dívka otřesena poté, co na ní bylo vykonáno násilí, jakkoli víme, že k žádnému násilí nedošlo a Lída opakovaně tvrdila, že se Souška ničeho nedopustil. Jako jeden ze svědků pak u soudu vystupuje muž z vinárny, rozhořčující se nad chováním obviněného vůči mladé ženě, kterou on sám svlékal pohledem.

Vykonání trestu a zdánlivé obnovení pořádku je pro státní aparát zjevně důležitější než odhalení pravého viníka. Nešťastný drogistka končí za mřížemi. Zanedlouho ovšem vychází najevo, že mezi ním a jeho neteří vážně k ničemu skandálnímu nedošlo. Vina na tomto selhání ale příznačně není přiřknuta Veřejné bezpečnosti, doktorům nebo soudci, nýbrž nebohé dívce, která údajně nařkla nevinného člověka, ač nic takového ve skutečnosti neudělala. Její tělo bylo pouze využito jako nástroj k sesazení člověka, kterého druzí navenek obdivovali, ale ve skrytu jím pohrdali.

V závěru kruté komedie je osvobozený Souška občany města přivítán jako hrdina, opit a dostrkán do stodoly, kde čeká Lída, čímž komunita protagonistovi de facto dává svolení spáchat zločin, za který byl neprávem odsouzen. Poslední noční scéna s partou veselících se opilců na stráni, vizuálně zřetelně odkazující k závěru *Sedmé pečeti*, patří k těm nejmrazivějším z celého filmu, který implikuje, že socialistická společnost řeší smyšlené přečiny, zatímco těm reálným dává zelenou.

Lohniskému se tak přes jistou inscenační topornost a přenechání většiny práce hercům podařilo Rážův námět překlopit do poměrně působivého obecnějšího podobenství o zbabělosti, předsudcích a pokrytectví.

Panství a kriminál (Československo 1969), režie: Václav Lohniský, scénář: Rudolf Ráž, Václav Lohniský, kamera: Václav Hanuš, hudba: Jaromír Vomáčka, hrají: Vladimír Menšík, Lucie Žulová, Jiří Vondráček, Jaroslava Adamová, Růžena Lysenková, Karolina Slunéčková, Josef Hlinomaz a další. Filmové studio Barrandov, 87 min.